

Inledning

I nästan tre år har en diskussion om rättssociologi som en disciplin mellan rättsvetenskap och sociologi pågått i *Retfærd*. Denna planlagda vetenskapliga diskussion inleddes av Reza Banakar år 1998 (*Retfærd* 81. 1998 Nr 2) och det är också han som i detta nummer avslutar serien. Banakar använde metaforen styvbarn för att illustrera rättssociologins försummad ställning mellan rättsvetenskapens inre och sociologins yttre perspektiv på rätten.

Banakers centrala tes var att rättssociologin saknar teoretisk koherens och ett sammanhållande vetenskapligt paradig. Enligt honom är strukturellt och funktionellt tänkande mera påfallande inom rättssociologin än inom andra sociologiska inriktningar. Banakar anser att detta beror på rättssystemets och det rättsliga tänkandets karaktär. Man kunde också påpeka att funktionella betoningar inom rättssociologin har passat särskilt väl ihop med den skandinaviska realismen och dess intresse för rättens funktioner.

I den fortsatta diskussionen ansåg både Thomas Mathiesen (83. 1998 Nr 4) och Jørgen Dalberg-Larsen (89. 2000 Nr 2) att det har varit en fördel för den nordiska rättssociologin att den inte har varit dominerad av något särskilt paradig. Utgående från sina egna erfarenheter betonade Mathiesen att inom sociologin har teoretiska och metodologiska modeparadigm gjort forskningen rigid och hämmat diskussionen. Inom rättssociologin har en större distans till paradig givit forskarna frihet att välja sina metoder utgående från de aktuella forskningsobjekten.

Flera författare i serien har påpekat att det inte är metodologin utan forskningsobjektet som är den gemensamma nämnaren hos rättssociologerna. Enligt Håkan Hydén (85. 1999 Nr 2) gör det gemensamma forskningsobjektet, normer, rättssociologin till en självständig disciplin. Dalberg-Larsen däremot ser forskningsteman som det koherensskapande elementet i rättssociologisk forskning. Som centrala teman i nordisk rättssociologi nu och i framtiden nämner han den välfärdsstatliga rätten, globaliseringen, utvecklingen mot kulturell diversitet och individualiseringen av samhället.

Även om gemensamma teman kan stimulera diskussion och främja samarbete inom forskargemenskapen, uttömmar de inte behovet av metodisk reflektion och utveckling, som Banakar efterlyser både i sin inledande och i sin avslutande artikel. I den första artikeln nämnde han tre riktningar från vilka rättssociologin kunde hämta impulser till sin metodologiska utveckling, nämligen feministisk rättsvetenskap, rättens autopoiesis och rättspluralism. Enligt Banakar har feministisk vetenskap (rättsvetenskap) lyckats i att skapa en teori som är mera enhetlig än rättssociologin är. Detta beror inte på att feministiska forskare skulle använda en och samma metod utan på att de har ett gemensamt forskningsobjekt, nämligen rättens roll i undertryckande av kvinnor. De flesta manliga författare i serien har anslutit sig till denna tolkning av feministisk vetenskap och uttryckt sig positivt om den feministiska forskningens möjligheter att påverka rättssociologins metodutveckling.

Två kvinnliga författare i serien har tagit

en annan, kanske överraskande utgångspunkt. Utan att diskutera direkt de synpunkter som framförts tidigare i «Retfærds rättsociologidiskussion» har både Anne Hellum och Hanne Petersen tagit ett rättspluralistiskt och globalt perspektiv på rättens metodologi. Båda två vill dessutom förena en global och en lokal analys i sina artiklar.

Anne Hellum (89. 2000 Nr 2) analyserar rättspluralism med exempel på hur de normer som reglerar kvinnors liv i olika delar av världen är sammansatta av element från olika normsystem – statlig rätt, lokala sedvänjor, normer inom familjen. Hellum hävdar att dessa normsystem har en betydlig inflytelse på rättspraxis, på människors liv och erfarenheter och på upplevelser om vad som är rätt och fel. För henne är det en viktig uppgift för rättsantropologi och -sociologi att granska andra normsystem och deras förhållande till rättspraxis. De lokala sedvänjorna tar ofta kvinnors undertryckta ställning som given och är mindre progressiva än till exempel människorättsnormer. Hellum anser därför att det är en viktig forskningsuppgift att undersöka vilka normer som kvinnor själv upplever som bindande och rättvisa.

Hanne Petersen (90. 2000 Nr 3) efterlyser större medvetenhet om och evaluering av normernas påföljder i rättsociologisk forskning. I stället för «international» och «human rights» rätt borde vi ha något som hon kallar «inter-human» rätt.

Feministisk rättsvetenskap har två centrala teman som kan vara fruktbara i den fortsatta diskussionen om rättsociologins utveckling. Feministerna har påstått och visat att rätten har uteslutit kvinnornas röst och erfarenheter från det rättsliga resone-

manget. Därför är feministisk rättsvetenskap kanske det mest allvarliga hotet mot tron på rättens neutralitet.

Rättsociologin betraktar rätten som samhällliga praktiker – rättspraxis, lagstiftningsarbete, dogmatisk forskning. Rättsvetenskapen anser rätten vara ett slutet system och rättsliga praktiker en metod för tolkning. Sambandet mellan dessa discipliner kunde vara att de både analyserar diskursiva praktiker. I sitt inlägg anknäver Inger-Johanne Sand (Retfærd 90. 2000 Nr 3) diskussionen om rättsociologins strävan efter metodisk koherens till de teorier inom sociologin som analyserar diskursiva praktiker. Det finns ingen tvekan om att rätten är en central samhälllig diskurs som upprätthåller, förnyar och återskapar begrepp, förhållanden (maktförhållanden, genusförhållande), strukturer och förståelse inom samhället. På grund av deras förhållande till makt har olika slag av rättslig praktik en särställning bland samhällliga diskurser.

Den feministiska rättsvetenskapen har varit intresserad av hur de rättsliga diskurserna förnyar genus och utesluter kvinnors erfarenheter. Rättsociologins uppgift att forska i förhållandet mellan den rättsliga diskursiva praktiken och andra samhällliga diskurser är inte avgränsat till feministisk forskning. Frågor om hurdana och vems argument blir uteslutna från den rättsliga diskursen som rättsligt irrelevanta kan belysa förhållandet mellan rätten och andra samhällliga praktiker på många nivåer och från olika aktörers perspektiv. Den diskursiva metodologin kan även stärka växelverkan mellan rättsvetenskapen och samhällsforskning.

Johanna Niemi-Kiesiläinen